

ใช้สิทธิอย่างไรจึงจะไม่ผิด

*ศาสตราจารย์ ดร.วารี นาสูกา

เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า **สิทธิ** คืออำนาจหรือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองคุ้มครองและบังคับให้ หมายความว่า ผู้ใดมีสิทธิย่อมใช้สิทธิของตนได้ โดยบุคคลอื่นจะได้แย้งขัดขวางไม่ให้เจ้าของสิทธิใช้สิทธิของตนได้ เพราะเจ้าของสิทธิย่อมได้รับประโยชน์จากสิทธิของตน เช่น มารดามีสิทธิให้บุตรผู้เยาว์ทำงานตามสมควรแก่ความสามารถและฐานะรูป (ป.พ.พ.มาตรา ๑๕๓๙) คือ บิดามารดา ย่อมมีสิทธิให้บุตรของตนทำงานได้ แต่จะต้องไม่เกินความสามารถ เช่น จะให้แบกหามของที่หนักเกินกำลังของบุตรไม่ได้ และจะต้องให้ตาม **ฐานะรูป** คือจะต้องไม่ให้ทำงานมากเกินไป เช่น จะให้ทำงานตลอดวันไม่ได้ ถ้าบิดามารดาให้ทำงานตามฐานะรูปแล้วบุคคลอื่นจะมาโต้แย้งสิทธิ

บิดามารดาว่าไม่อาจให้บุตรทำงานไม่ได้ หรือเช่น ดាំมีบ้านเป็นของตนเอง ดាំย่อมมีสิทธิที่จะอยู่ในบ้านหลังนั้น หรือจะยินยอมให้ผู้อื่นอยู่ก็ได้ บุคคลอื่นย่อมไม่มีสิทธิจะไล่ดាំออกจากบ้าน หรือไม่มีสิทธิคัดค้านได้ ให้ดាំยอมให้คนอื่นอยู่ไม่ได้ เพราะเป็นสิทธิของดាំโดยแท้

นักนิติศาสตร์ได้แบ่งสิทธิออกเป็นหลายรูปแบบ เช่น **สิทธิในทรัพย์สิน** (Property Right) **สิทธิในครอบครัว** (Family Right) **สิทธิส่วนตัว** (Right of Privacy)

สิทธิเหล่านี้ยังได้แบ่งเป็น **สิทธิเด็ดขาด** (Absolute Right) และ **สิทธิสัมพัทธ์** (Relative Right)

การใช้สิทธิของเจ้าของสิทธิจะต้องกระทำโดยสุจริต (ป.พ.พ.มาตรา ๕) คือ จะต้องทำโดยไม่

* อาจารย์พิเศษประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง : Docteur en Droit, France.

กลั่นแกล้งบุคคลอื่น จะด้วยกระทำภายในขอบเขตแห่งกฎหมายถูกต้องตามวิธีการที่เหมาะสม และไม่ผิดกาลเทศะ ซึ่งเมื่อได้กระทำไปแล้ว แม้จะเกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่นบ้าง ผู้ใช้สิทธินั้นย่อมได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายเช่น พนักงานเจ้าหน้าที่ใช้อำนาจตามกฎหมายสั่งเพิกถอนโฉนดที่ดินที่ออกให้ทับที่สาธารณะประโยชน์ เป็นการใช้สิทธิโดยชอบ (ฎีกาที่ ๙๓๔๒/๒๕๓๒) เจ้าของโฉนดที่ดินจะมาฟ้องร้องว่าตนเสียหายไม่ได้ หรือ ก.ทราบว่า ข.ลักทรัพย์ตน จึงแจ้งให้ตำรวจจับ หลังจากนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ดำเนินการสอบสวนแล้วมีความเห็นสั่งไม่ฟ้อง ก. จึงดำเนินการฟ้องด้วยตนเองปรากฏว่าศาลพิพากษายกฟ้อง แม้ ข.จะเสียหายก็ไม่อาจกล่าวได้ว่า ก.ใช้สิทธิโดยไม่สุจริต เพราะเป็นสิทธิของ ก. ในการที่จะดำเนินคดีเมื่อตนเสียหาย (ฎีกาที่ ๑๒๓๓/๒๕๑๐) อย่างไรก็ตามบางครั้งความเสียหายที่เอกชนคนใดคนหนึ่ง จะดำเนินคดีได้ก็ต่อเมื่อตนได้รับความเสียหายเป็นพิเศษเช่น ก. จอดเรืออยู่ในคลองห่างจากที่ดินของ ข. ๑๔ เมตรเศษ และได้จอดมาก่อนที่ ข.จะเป็นเจ้าของบ้านที่ปลูกในที่สาธารณะสมบัติของแผ่นดิน ใช้คลองไม่สะดวกเพราะมีสะพานเทียบท่าเรือสาธารณะอยู่ติดกับหน้าที่ดินของ ข. ก.หาได้จอดเรือปิดหน้าที่ดินของ ข. อันเป็นการใช้สิทธิของตนจนเป็นเหตุให้ ข. ซึ่งเป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์เสียหายเป็นพิเศษ (ฎีกาที่ ๓๕๗๓/๒๕๓๒) ก.จึงมีสิทธิที่จะจอดเรืออยู่ ณ ที่นั้น

อย่างไรก็ดี ถ้าเจ้าของสิทธิใช้สิทธิเกินกว่าอำนาจที่ตนมี และทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนถือว่าการใช้สิทธินั้นเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย เช่น เจ้าหนี้มีสิทธิยึดทรัพย์ลูกหนี้ซึ่งไม่ชำระหนี้ตามคำพิพากษา ได้ยึดทรัพย์ของผู้อื่นที่มีไชของลูกหนี้ด้วยความประมาทเลินเล่อ ถือว่าเป็นการใช้สิทธิโดยผิดกฎหมาย (ฎีกาที่ ๕๒๗/๒๕๓๖) หรือเจ้าหนี้อึดทรัพย์ของลูกหนี้เกินกว่าที่ลูกหนี้เป็นหนี้จริง ก็ถือว่าเป็นการใช้สิทธิโดยผิดกฎหมายเช่นกัน หรือ

ในกรณีที่เอกชนมีสิทธิที่จะผลิตสินค้าออกจำหน่ายแก่ประชาชนได้ทำการผลิตสินค้าซึ่งได้มีจำหน่ายอยู่ในท้องตลาดแล้ว และได้จดทะเบียนเครื่องหมายการค้า อันมีรูปลักษณะคล้ายคลึง เมื่อตรวจสอบจะพบว่าเป็นสินค้าประเภทที่ได้อยู่ในตลาดแล้ว เป็นเหตุให้สินค้าเดิมจำหน่ายได้น้อยลง เช่นนี้ ถือว่าเป็นการใช้สิทธิโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

การใช้สิทธิที่ถือว่าเป็นการผิดกฎหมายนั้น ได้มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่า การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น ท่านว่าเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย (ป.พ.พ. มาตรา ๔๒๑) จึงเห็นได้ว่าเมื่อเรามีสิทธิและเราใช้สิทธิของเรา การใช้สิทธิก็อาจเป็นการผิดกฎหมายก็ได้ ฉะนั้นผู้ที่มีสิทธิจะต้องระวังการใช้สิทธิของตนไม่ให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น มากกว่าประโยชน์ที่ผู้ใช้สิทธิจะได้รับมิฉะนั้นจะถือว่าการใช้สิทธินั้นเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งก็เป็นการยากลำบากอย่างยิ่ง เพราะเมื่อเจ้าของสิทธิได้ใช้สิทธิของตนโดยสุจริต บุคคลอื่นก็อาจต้องเสียหายไม่มากนักน้อย เช่น ก. ปิดกั้นหนองน้ำของตนเพื่อป้องกันมิให้ผักตบชวาไหลเข้าหนองน้ำตน อันจะเป็นอุปสรรคต่อการจับปลา ผักตบชวาจึงไหลเข้าไปในนาของบุคคลอื่น ทำให้ข้าวในนาของเขาเสียหาย จะถือว่าการใช้สิทธิของ ก.เป็นการผิดกฎหมายหรือไม่ เรื่องทำนองนี้ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาตัดสินไว้เป็นบรรทัดฐานแล้วว่า ไม่เป็นการใช้สิทธิโดยมิชอบด้วยกฎหมาย (ฎีกาที่ ๙๖๔/๒๕๓๖) ดังนั้นจึงต้องมาพิจารณาว่าใช้สิทธิอย่างไรจึงเป็นการใช้สิทธิอันมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งนักนิติศาสตร์มีความเห็นว่า การใช้สิทธิที่จะเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมายจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. เจ้าของสิทธิใช้สิทธิของตน โดยที่ตนไม่ได้รับประโยชน์ในการใช้สิทธินั้นแต่อย่างใด แต่กลับทำให้บุคคลอื่นเสียประโยชน์ เช่น ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเรามีได้กระทำความผิด แต่ผู้ใช้สิทธิต้องการแก้แค้นอาฆาต เพราะเคยเป็นศัตรูกันมาก่อนจึงดำเนินการ

ห้องคดีเขาต่อศาล แม้ว่าต่อมาศาลจะได้ยกฟ้องก็ตาม จะเห็นได้ว่า “เป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต” หรือในกรณีแก่งยึดทรัพย์เกินกว่าที่เป็นหนี้ตามคำพิพากษา หรือทราบดีว่าเขาเป็นคนขี้ขลาดอ่อนกลัวผี แล้วนำภาพคนแขวนคอตายไปแขวนไว้ที่หน้าต่าง จนทำให้เพื่อนบ้านซึ่งเป็นคนขี้ขลาดอ่อนนั้นตกใจตายหรือเป็นโรคประสาท ในกรณีดังกล่าวนี้ ในต่างประเทศก็ถือว่าเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตเช่นกัน เช่น เจ้าของบ้านแก่งสร้างปล่องไฟปลอมเพื่อให้บังหน้าต่างเพื่อนบ้าน ไม่ให้ได้รับแสงสว่างหรือสายลม หรือสร้างโรงงานที่มีเสียงดังเกินควร หรือสร้างรั้วกำแพงสูงจนเกินควร รบกวนความสงบสุขของเพื่อนบ้าน เป็นต้น การใช้สิทธิดังกล่าว นักกฎหมายบางท่านเรียกว่า “เป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต”

๒. การใช้สิทธิเกินส่วน คำ ๆ นี้มีนักนิติศาสตร์หลายท่านไม่เห็นด้วย เห็นว่าการใช้สิทธิเกินส่วนนั้นไม่อาจเป็นไปได้ คือผู้ใช้สิทธิจะต้องใช้สิทธิเฉพาะในขอบเขตของตนเท่านั้น ถ้าใช้เกินสิทธิของตนผู้นั้นย่อมไม่มีสิทธิที่จะใช้แต่นักนิติศาสตร์ที่ใช้คำนี้ก็เพราะมีจุดประสงค์จะให้หมายถึงเจ้าของสิทธิใช้สิทธิตนเพื่อประโยชน์ของตนแต่ในขณะที่ตนได้รับประโยชน์นั้น บุคคลอื่นเสียประโยชน์มากกว่า เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจยึดรถของโรงเรียนที่รับส่งเด็กนักเรียน ซึ่งประสบอุบัติเหตุ ชนกับรถอีกคันหนึ่งไว้เพื่อทำการสอบสวน แต่ได้ยึดไว้นานเกินจำเป็นเป็นเหตุให้โรงเรียนต้องไปเช่ารถคันอื่นมารับส่งนักเรียนของตน จะเห็นได้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจมีสิทธิจะยึดรถไว้ตามหน้าที่เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี แต่โรงเรียนได้รับผลเสียหายมากกว่า ถือว่าเจ้าหน้าที่ได้ใช้สิทธิเกินส่วน แต่ถ้าข้อเท็จจริงไม่ปรากฏว่าโรงเรียนได้รับผลเสียหายมากกว่าแล้ว การใช้สิทธิของเจ้าหน้าที่ก็ไม่ถือเป็นความผิด หรือในกรณีที่ ก.ข. เคยเป็นหุ้นส่วนกันในการดำเนินงานขับรถรับจ้าง แต่เมื่อนางหุ้นส่วนได้เลิกกิจการแล้ว แต่ ก.

กลับนำรถไปให้เช่า หาประโยชน์ให้กับตนฝ่ายเดียว เช่นนี้ทำให้ ข.เสียหายเท่ากับว่า ก.ใช้สิทธิเกินส่วน

สำหรับเรื่องนี้แม้แต่ในคดีอาญาที่เคยปรากฏตัวอย่าง ให้เห็นเช่นในคดีฆ่าคนตาย แต่พนักงานเจ้าหน้าที่ไม่ได้ดำเนินการสอบสวนให้เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนดที่ต้องปล่อยตัวผู้ต้องสงสัยไป แต่ในเรื่องคดีอาญากฎหมายได้ กำหนดระยะเวลาไว้ สำหรับคดีแพ่งต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงว่าอย่างไรจึงจะเหมาะสม

ข้อควรระวัง การใช้สิทธิดังกล่าวข้างต้นเป็นการใช้สิทธิที่กฎหมายบัญญัติว่าเป็นการผิดกฎหมาย แต่จะถือว่าผู้ใช้สิทธินั้นทำละเมิดหรือไม่ ยังจะต้องพิจารณาว่า เจ้าของค้ประกอบของกฎหมายในมาตรา ๔๒๐ กล่าวคือ

๑. ผู้ใดทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ

๒. ต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย

๓. ให้เขาเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง

๔. ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผล

ส่วนมากจะตอบทันทีว่าผู้ใช้สิทธิโดยผิดกฎหมายนั้นทำละเมิดนับว่าเป็นการเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง เพราะการใช้สิทธิที่ถือว่าเป็นการผิดกฎหมายนั้น เจ้าของค้ประกอบข้อ ๒ เท่านั้น นักศึกษาจะต้องพิสูจน์ต่อไปว่า การกระทำนั้นทำให้เกิดความเสียหายตามองค์ประกอบข้อ ๓ หรือไม่ และแม้แต่จะถือว่าการนั้นผิดกฎหมายแล้ว ผู้ซึ่งทำผิดกฎหมายได้รับการยกเว้นหรือไม่อย่างไร ยิ่งกว่านั้น นักศึกษาจะต้องแสดงให้เห็นต่อไปว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดกฎหมายมีความสัมพันธ์กับผลที่เกิดขึ้นโดยตรง ปัจจุบันแน่นอนและไกลเกินกว่าเหตุ เป็นต้น □□

บรรณานุกรม

จิต เศรษฐบุตร กฎหมายประกาศที่ใช้ประมวล กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ม.ป.ป.

พจน์ บุษปคม คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ม.ป.ป.

วารี นาสกุล คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง ม.ป.ป.